

Diakonát ako východisko kresťanskej charity

Ladislav Csontos SJ

CSONTOS, L.: Diaconate as the Starting-Point of Christian Charity. *Studia Aloisiana*, 2, 2011, 4, s. 5 – 18.

The beginnings of diaconate in the Church belong to the period of the first community of believers in Jerusalem. The Christians from Jewish communities found it important to take care of the poor, orphans and widows, such as it was the case already in the Old Testament tradition. Moreover, Jesus Christ presented himself as the one who serves and invites his disciples not to be served but rather to serve themselves. Thus in the first Christian centuries the diaconate developed as an autonomous degree of ministering priesthood which focused mainly on charitable and social work. The examples of several blessed deacons manifest well the significant place they occupy in the Church, where they manage its property that is the base for those in need. As the Church was gaining its liberty, the social and charitable dimensions of the diaconate have gradually been on decline and the liturgical function stands out that has been set up in the Christian East. On the other hand, in the Christian West the permanent diaconate practically dies out and its social and charitable service is taken over by monasteries and later by monastic orders and congregations which specialize in some forms of charity and social service. The Second Vatican Council renewed the permanent diaconate also in the Latin Church, emphasizing that it is the first degree of ordination, which is to say, that it drew it into the line of the priestly ordination in *persona Christi*. It turns back to the beginnings of the Church stressing the original functions and assignments of the deacons. Particularly in our milieu, where the activity of holy orders was forcibly interrupted for 40 years and the activity of the Catholic Charity was reduced and deformed to self-liquidation of the Church, it is important to rediscover the integral place of the diaconate, and of the charitable and social service in the local Church. It is characteristic that many social workers experience the need of a deeper enrooting of the social work which cannot be built only on some vague philanthropy, but it is necessary to place it on a more solid base. And this solid base is the starting point which charitable and social work, while proclaiming good news, has had for centuries.

Keywords: deacon, charity, social work, parish community, local Church

Úvod

Počiatky diakonátu v Cirkvi patria do obdobia prvého spoločenstva veriacich v Jeruzaleme. Kresťania zo židovstva pociťovali potrebu venovať sa chudobným, sirotám a vdovám tak, ako to bolo už v starozákonnej tradícii. O to viac, že sám Ježiš Kristus sa predstavil ako ten, ktorý slúži a pozýva svojich učeníkov, aby sa nedali obsluhovať, ale aby slúžili. Tak sa v prvých kresťanských storočiach rozvinul diakonát ako samostatný stupeň služobného kňazstva, ktorý bol zameraný predovšetkým na charitatívnu a sociálnu službu. Príklady viacerých svätých diakonov dokumentujú ich významné postavenie v Cirkvi, v ktorej spravujú jej majetky, čo tvoria základ pre pomoc potrebným. S nadobudnutím slobody Cirkvi postupne upadá sociálna a charitatívna dimenzia diakonátu a do popredia sa dostáva predovšetkým liturgická funkcia, ktorá sa ustálila na kresťanskom Východe. Na kresťanskom Západe prakticky zaniká trvalý diakonát a jeho sociálnu a charitatívnu službu preberajú kláštory a neskôr reholné rády a kongregácie, ktoré sa priam špecializujú na niektoré formy charity a sociálnej služby. Charitatívna práca má v zasvätenom živote svoje pevné miesto. Podobne ako samotný život v zasvätení, prechádza obdobiami vzrastu, rozkvetu a kríz. Druhý vatikánsky koncil obnovil trvalý diakonát aj v latinskej Cirkvi, zvýraznil ho ako prvý stupeň svätenia, teda vtiahol ho do línie kňazského konania in *persona Christi*. Obracia sa k počiatkom Cirkvi a zvýrazňuje pôvodné funkcie a určenia diakonov. Osobitne v našom prostredí, kde bola na štyridsať rokov násilne prerušená činnosť reholí a činnosť katolíckej charity bola zredukovaná a deformovaná na samolikvidáciu cirkvi, je dôležité znovu objaviť integrálne miesto diakonátu, charitatívnej a sociálnej služby v miestnej cirkvi. Je príznačné, že mnohí sociálni pracovníci pociťujú potrebu hlbšieho zakorenenia sociálnej práce, ktorá sa nedá budovať iba na akejsi neurčitej filantropii, ale treba ju položiť na pevný základ. Tým pevným základom je východisko, ktoré mala po celé stáročia charitatívna a sociálna práca v evanjeliovej zvesti. Evanjelium dáva charitatívnej práci dušu, lebo každý prejav slúžiacej lásky robí svedectvom Kristovej nezištnej lásky. Zároveň poukazuje na nerozlučné spojenie lásky k Bohu a lásky k blížnemu. Nik nemôže milovať Boha, ktorého nevidí, ak nemiluje človeka, ktorého vidí.

1. Biblické východisko diakonátu

Diakonát a diakoni sa v Cirkvi ustanovovali na službu. No ani v antickom, ani v súčasnom svete nemá slovo služba vždy veľmi pozitívny náboj, často sa chápe ako niečo, čo človeka degraduje. V myslení starých Grékov byť v službe – diakonii bolo znehodnocujúce a ponižujúce. Cenilo sa vládnuť a panovať, teda mať niekoho pod sebou, a nie naopak. V čím väčšej miere človek vládol, tým väčšiu hodnotu mal. Teda podľa toho človek nemohol byť šťastný, ak slúžil. Výnimkou bola iba služba vlasti, v ktorej sa prejavovalo hrdinstvo. V židovstve

bolo chápanie služby podstatne odlišné od gréckeho chápania. Židovská vízia nepokladala službu za niečo, čo by malo malú hodnotu, prípadne za niečo zaznávané. Vzťah medzi služobníkom a pánom je niečo hodnotné, najmä ak ide o postoj k Bohu. Aj prikázanie milovať blížneho ako seba samého (Lv 19,18) zahrnovalo ochotu a povinnosť opravdivej služby blížnemu, teda niečo, čo má pre Žida veľkú hodnotu.¹

Na lepšie pochopenie kresťanského chápania sociálnej služby je dôležité používanie termínu diakonie – služby v synoptických evanjeliách. V udalosti poslednej večere, v stati o spore o prvenstvo (Lk 22,24-27), Lukáš predstavuje Ježišove slová pri ustanovení Eucharistie ako vyjadrenie služby na hostine. V tomto kontexte Pán Ježiš slávnostne vyhlasuje: „Veď kto je väčší? Ten, čo sedí za stolom, či ten, čo obsluhuje? Nie ten, čo sedí za stolom? A ja som medzi vami ako ten, čo obsluhuje.“ (Lk 22,27) Tento a podobné texty dávajú nahliadnuť, že Ježiš kladie službu do novej perspektívy, lebo on sám sa stotožňuje so služobníkom. Jeho perspektíva je však odlišná od chápania služby v jeho dobe.²

Ďalšie dôležité poukázanie na službu nachádzame v Evanjeliu podľa sv. Jána, kde sa opisuje udalosť umývania nôh učeníkom (Jn 13). Ján tu spája ustanovenie Eucharistie s poníženou službou. Na lepšie pochopenie udalosti treba poznamenať, že umývanie nôh bolo vyhradené otrokom alebo ženám. Pre služobníka to bolo poníženie a isté zahanbenie. V tomto kontexte sa Ježiš vlastne dobrovoľne stavia do úlohy otroka. Uprostred svojich učeníkov je nazaj ako ten, ktorý slúži. To, čo je u sv. Lukáša vyjadrené slovom, tu Ježiš vyjadruje skutkom. Vzniká otázka, prečo si Ježiš vo vrcholnom okamihu svojej pozemskej púte vyvolil toto gesto poníženia. V predvečer svojho umučenia a smrti prejavuje gesto poníženia, a tým sa potvrdzuje ako mesiášsky služobník.³ Napíňa prorocko Izaiáša: „Pánovi sa však páčilo zdrviť ho utrpením. (...) Ak dá svoj život na obeť za hriech, uvidí dlhoveké potomstvo a podarí sa skrze neho vôľa Pánova. Po útrapách sa jeho duša nahľadí dosýta. Môj spravodlivý služobník svojou vedomosťou ospravedlní mnohých a on ponesie ich hriechy. Preto mu dám za údel mnohých a početných dostane za korisť, lebo vylial svoju dušu na smrť a pripočítali ho k hriechnikom. On však niesol hriechy mnohých a prihovárал sa za zločincov.“ (Iz 53,10-12)

Na druhej strane Ježiš vysvetľuje apoštolom toto gesto, ktoré sa má stať pre nich skutočnosťou ako súčasť svedectva o ňom a program ich života. „Keď im umyl nohy a obliekol si odev, znova si sadol k stolu a povedal im: »Chápete, čo som vám urobil? Vy ma oslovujete: ‚Učiteľ‘ a: ‚Pane‘ a dobre hovoríte, lebo to som. Keď som teda ja, Pán a Učiteľ, umyl nohy vám, aj vy si máte jeden druhému nohy umývať. Dal som vám príklad, aby ste aj vy robili, ako som ja

1 Porov. PRUŽINEC, T.: *Teológia diakonátu a jej ekumenický rozsah : Obsah ministéria diakonov v perspektíve vzájomného uznania ministérií*. Dizertačná práca. Bratislava : TF TU, 2004, s. 11-12.

2 Porov. PRUŽINEC, T.: *Teológia diakonátu a jej ekumenický rozsah : Obsah ministéria diakonov v perspektíve vzájomného uznania ministérií*, s. 15.

3 Porov. PRUŽINEC, T.: *Teológia diakonátu a jej ekumenický rozsah : Obsah ministéria diakonov v perspektíve vzájomného uznania ministérií*, s. 20.

urobil vám. Veru, veru, hovorím vám: Sluha nie je väčší ako jeho pán, ani posol nie je väčší ako ten, kto ho poslal. Keď to viete, ste blahoslavení, ak podľa toho aj konáte. Nehovorím o vás všetkých. Ja viem, koho som si vyvolil, ale má sa splniť Písmo: »Ten, ktorý je môj chlieb, zdvihol proti mne päť.« Hovorím vám to už teraz, skôr, ako sa to stane, aby ste uverili, keď sa to stane, že Ja Som. Veru, veru, hovorím vám: »Kto prijíma toho, koho ja pošlem, mňa prijíma. A kto prijíma mňa, prijíma toho, ktorý ma poslal.« (Jn 13,12-20) Práve touto poníženou službou kresťania ohlasujú Krista, lebo podstatou kresťanského ohlasovania je „svedectvo“, žitá svedecká výpoveď o Kristovi. A tak aj tými najposlednejšími službami, keď umývajú nohy svojich blížnych, im preukazujú Kristovu službu.⁴ V tomto zmysle teda slúžiť už nie je ponížujúce postavenie, ale duchovné naplnenie, ktoré je založené na osobe Ježiša Krista. Kresťanstvo vidí službu – diakoniu v perspektíve nasledovania Krista. Podobne, ako majú konať v osobe Ježiša Krista pri slávení eucharistie, majú v jeho osobe konať aj službu poníženej slúžiacej lásky.

V Biblii sa „slovo diakonia používa ponajprv na označenie materiálnych služieb, nevyhnutne potrebných v spoločenstve, ako je posluhovanie pri stoloch (Sk 6,1,4; porov. Lk 14,40) a zbierka pre jeruzalemských chudobných (Sk 11,29; 12,25; Rim 15,31; 1 Kor 16,15; 2 Kor 8,4; 9,1.12n). (...) Avšak List Filipanom uvádza popri biskupoch aj diakonov (Flp 1,1): máme tu zárodok hierarchie. Skutki vidia v siedmich, ktorých Dvanásť ustanovili na posluhovanie pri stoloch (Sk 6,1-6), pravdepodobne prototyp budúcich diakonov; tí inak nastupujú do funkcie, podobne ako presbyteri, vkladáním rúk (Sk 6,6). Ministérium však presahuje materiálnu službu, lebo kážu a Filip sa výslovne uvádza ako evanjelista (Sk 21,8). Pastierske listy určujú pravidlá pre výber týchto diakonov (1 Tim 3,8-13). Ide tu teda o nižšie ministérium, ktorého funkcie sa nedajú ľahko určiť.“⁵ Diakon predstavuje nositeľa úradu, ktorý sa udeľuje svätením, sú mu osobitne zverené evanjeliu zodpovedajúce a Cirkvou prijaté diela lásky.

V Novom zákone sa viackrát hovorí o diakonoch. V Skutkoch apoštolov sa hovorí o uvedení „siedmich mužov“ do „služby pri stoloch“. „V tých dňoch, keď počet učeníkov rástol, Helenisti začali šomrať na Hebrejov, že pri každodennom obsluhovaní zanedbávajú ich vdovy. Preto Dvanásť zvolali zhromaždenie učeníkov a povedali: »Nie je správne, aby sme my zanedbávali Božie slovo a obsluhovali pri stoloch. Preto si, bratia, vyhlíadnite spomedzi seba sedem osvedčených mužov, plných Ducha a múdrosti, a na túto úlohu ustanovíme ich. My sa budeme celkom venovať modlitbe a službe slova.« Táto reč sa páčila celému zhromaždeniu a vyvolili si Štefana, muža plného viery a Ducha Svätého, ďalej Filipa, Prochora, Nikanora, Timona, Parmenáša a Mikuláša, prozelytu z Antiochie. Postavili ich pred apoštolov a oni sa modlili a vložili na nich ruky.“ (Sk 6,1-6) Apoštoli sa modlili a vkladali na nich ruky. Svätý Lukáš predsta-

4 Porov. KRAPKA, E.: *Mysteria Regni Dei : Tajomstvá Božieho kráľovstva nazerané v Duchovných cvičeniach svätého Ignáca*. Trnava : Dobrá kniha, 1999, s. 197.

5 *Slovník biblickej teológie*. Ed. Xavier Léon-Dufour. Zagreb : Krščanska sadašnjost, 1990, s. 589-591.

vuje činnosť diakonov jednak v službe pri stolovaní a všeobecne ako pomáhajúcich a na druhej strane ako tých, ktorí apoštolujú a evanjelizujú. V Liste Filipanom sa výslovne pozdravujú diakoni. „Pavol a Tímotej, služobníci Krista Ježiša, všetkým svätým v Kristovi Ježišovi, čo sú vo Filipách, aj biskupom a diakonom.“ (Flp 1,1) V Prvom liste Tímotejovi je reč o morálnom profile, ktorí majú diakoni spĺňať. „Takisto diakoni majú byť cudní, nie dvojakí v reči, ani príliš oddaní vínu, ani žiadostiví mrzkého zisku, ale v čistom svedomí nech uchovávajú tajomstvo viery. Aj ich treba najprv vyskúšať; až potom, keď sa ukážu bez úhony, nech konajú službu.“ (1 Tim 3,8-10) V pozadí stoja výpovede o samotnom Ježišovi Kristovi, ktorý prišiel „slúžiť a dať svoj život“ (Mk 10,45).

2. Diakonát a charita v ranokresťanskom období

Trojstupňové usporiadanie hierarchického kňazstva sa v prvých kresťanských storočiach všeobecne ustálilo, ako o tom píše najmä sv. Ignác Antiochijský. Hypolit Rímsky podáva vo svojej *Apoštolskej tradícii* (okolo roku 220) aj formulár diakonskej vysviacky. Predstavuje diakonov ako obvyklých poverencov, splnomocnencov biskupa pre charitatívnu a sociálnu činnosť. Diakoni boli kresťania poverení charitatívnou a sociálnou činnosťou.⁶ Starokresťanský spis *Didaskália apoštolov* (okolo roku 250) dosvedčuje prax, podľa ktorej diakon v mene biskupa pôsobí ako sprostredkovateľ charitatívnej služby biskupa spoločenstvu. Diakoni teda navštevujú chorých, starajú sa o staršie osoby a o nevládných. Biskupa informujú o osobách, ktoré sa nachádzajú v rozličných ťažkostiach.⁷

Životopisy svätých diakonov prvých kresťanských storočí dosvedčujú ich sociálnu a charitatívnu činnosť. Neraz poukazujú na ich dôležité a vážené postavenie v Cirkvi. Rajmund Ondruš vo svojom diele *Blízki Bohu i ľuďom* na základe biblického textu takto vysvetľuje, v čom spočívala služba diakonov: „Skutky apoštolské spomínajú každodenné obsluhovanie vdov a službu pri stoloch. Keby však išlo o jednoduché rozdeľovanie pokrmov a nápojov, na to by nebolo potrebné osobitné svätenie. Pravdepodobne sa hostinou pri stoloch rozumelo agapé, hostina prvokresťanského spoločenstva, ktorá sa pripájala ku sláveniu eucharistie, a preto si vyžadovala väčšiu starostlivosť a dôstojnosť ako iné druhy stolovania. Okrem každodenného obsluhovania vdov predstavovalo akúsi počiatočnú podobu pravidelnej sociálnej služby v Cirkvi, ktorá neskôr zahŕňala aj chudobných, siroty a chorých.“⁸

6 Porov. PRUŽINEC, T.: *Teológia diakonátu a jej ekumenický rozsah : Obsah ministéria diakonov v perspektíve vzájomného uznania ministérií*, s. 45.

7 Porov. PRUŽINEC, T.: *Teológia diakonátu a jej ekumenický rozsah : Obsah ministéria diakonov v perspektíve vzájomného uznania ministérií*, s. 47–48.

8 ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom* 3. Cambridge (Kanada) : Dobrá kniha, 1984, s. 381–382.

O hlavnom rímskom diakonovi sv. Vavrincovi diakonovi († 258) píše Rajmund Ondruš vo svojom diele *Blízki Bohu i ľuďom*: „Vavrinec ako hlavný diakon mal okrem iného zodpovednosť za hmotný majetok a charitatívnu činnosť rímskej cirkvi. Keď sa Valeriánovo prenasledovanie duchovenstva zostrilo, prípadne keď sa dozvedel o zajatí svojho biskupa – pápeža Kalixta a ostatných diakonov, uvedomil si, že aj jeho stihne v krátkom čase ten istý osud a že všetko cirkevné imanie padne do rúk prenasledovateľov. Vtedy chytrý rozdal všetky cirkevné peniaze a cennosti chudobným. Tým predbehol cisárskych úradníkov, ktorí sa nádejali, že pri jeho uväznení budú môcť obohatiť cisársku pokladnicu. Preto, keď sa ho zmocnili, hneď ho žiadali, aby im vydal cirkevné poklady. Vavrinec vtedy ukázal na zhromaždených chudobných a vyhlásil, že to sú poklady Cirkvi.“⁹ Je zrejmé, že Vavrinec bol vážnou autoritou v rímskej cirkvi, čo si uvedomovali aj cisárski úradníci, ktorí sledovali aj ohlas jeho uväznenia.

V životopise sv. Vincenta diakona († asi 304) uvádza Rajmund Ondruš: „Jeho úlohou bolo starať sa o cirkevnú organizáciu, o cirkevné majetky a zariadenia, ako aj o sociálnu a charitatívnu službu.“¹⁰ Je to ďalší doklad všeobecnej praxe, že diakoni sa zameriavajú na sociálnu a charitatívnu službu.

Podobne to bolo aj v Sýrii, ako sa dozvedáme o sv. Efrémovi Sýrskom (306? – 373), diakonovi a cirkevnom učiteľovi. R. Ondruš píše: „V tejto funkcii vyučoval, kázal, písal a vykonával dobročinnosť. V roku 372 vypukol v Edesse veľký hlad. Efrém ako diakon bol hlavným organizátorom pomoci postihnutému obyvateľstvu. Bolo to zároveň aj akési zavŕšenie jeho celoživotnej diakonskej služby. Krátko po tom – 9 januára 373 – zomrel.“¹¹

Charitatívna úloha diakonov v sociálnej oblasti hrala vo všeobecnosti v prvých kresťanských storočiach veľkú úlohu. Diakoni, ako sa dozvedáme, boli poverení aj spravovaním milodarov a vykonávali i početné liturgické úkony. V priebehu 4. storočia sa charitatívna úloha začína z ministeria diakonov vytrácať. Služba v zmysle charitatívnej a sociálnej služby sa začína zverovať iným kresťanom (neordinovaným) a diakonom zostali zväčša liturgické služby. Na konci 4. storočia angažovanie diakonov v liturgii dosiahlo svoj vrchol a charitatívnu a sociálnu službu diakonov zatlačilo do úzadia. Táto služba bola postupne zverená vzrástajúcemu sa mníšstvu, ktoré práve vstupovalo do svojho rozkvetu. Diakoni na kresťanskom Východe majú stále prestížne postavenie v liturgii a biskup bez nich ani nekoná liturgiu. Od stredoveku sa diakonát chápal ako stupeň na ceste ku kňazstvu a už nebol samostatným stupňom svätenia.¹² Na kresťanskom Západe trvalý diakonát prakticky zanikol, bol pokladaný iba za predstupeň presbyterátu.¹³

9 ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom 2*. Cambridge (Kanada) : Dobrá kniha, 1982, s. 340–341.

10 ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom 1*. Cambridge (Kanada) : Dobrá kniha, 1981, s. 62.

11 ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom 2*, s. 115.

12 Porov. LÖSER, W.: Diakon. In: BEINERT, W.: *Slovník katolické dogmatiky*. Olomouc : MCM, 1994, s. 67–68

13 Porov. PRUŽINEC, T.: *Teológia diakonátu a jej ekumenický rozsah : Obsah ministeria diakonov v perspektíve vzájomného uznania menistérií*, s. 51–52.

3. Rehoľný život v sociálnej a charitatívnej službe

V počiatkoch mníšstva, najmä v období egyptských pustovníkov, ešte nie je výrazne viditeľný sociálny a charitatívny aspekt tohto spôsobu života, no neskôr pri združovaní pustovníkov do kláštorov je táto činnosť integrálnou súčasťou činnosti kláštorov. Za patriarchu východného mníšstva je pokladaný svätý Bazil Veľký, arcibiskup z Cézarey v Kapadócií, ktorý žil istý čas na brehu rieky Iry v Pinte utiahnutý život v klauzúre s ľuďmi s rovnakými ideálmi. Okrem toho, že vyzdvihoval kontemplatívny ideál, zdôrazňoval hodnotu vzdelania, spoločného života, povinnosť aktívnej lásky k blížnemu, kultúrnu formáciu a teologické štúdium. On sám bol jedným z patrónov jednoty medzi mníštvom a helénskou kultúrou.¹⁴ Osobitne sa ideály mníšstva šíрили prostredníctvom zbierky sentencií mníchov (*apoftegmata patrum*), ktoré sa stali veľmi populárne. Tak sa stalo, že mníšstvo nadobúdalo čoraz väčšiu dôležitosť pre celú grécku cirkev v jej vnútornom i vonkajšom živote, pre askézu a pastoráciu duší, pre sociálne vzťahy a tiež pre cirkevnú politiku.¹⁵

V súlade s rozdielnymi prírodnými podmienkami a striedmym a praktickým temperamentom kresťanského Západu sa tu rozvíjal mníšsky život viac kláštorným (cenobitským) spôsobom. Istý zmysel pre praktickosť a prospech prispel k tomu, že sa cenobitský život rozvinul viac ako na kresťanskom Východe. Vytvoril tak depozit vyššej kultúry a stal sa iniciátorom sociálneho a charitatívneho diela Cirkvi.¹⁶ Patriarchom západného mníšstva je svätý Benedikt, ktorý za najvyšší cieľ kláštornej aktivity pokladá oslavu Boha a za základnú úlohu starosť o bohoslužbu. Okrem toho kládol dôraz na povinnosť manuálne pracovať a na posvätné čítanie (*lectio divina*). Od mnícha sa vyžadoval aj istý stupeň kultúry, pre ktorú *ora* bolo organicky spojené s *labora*. Základnými zásadami mníšskeho života boli trvalý pobyt, dobré mravné správanie a poslušnosť otcovskej autorite opáta. Mnisi sa vzdelávali v klasických a teologických vedách, zaväzovali sa zbierať a opisovať antické rukopisy. Táto kultúrna aktivita ich urobila veľkými dobrodincami ľudstva na intelektuálnom poli. Benediktíni zúrodnili mnohé púštne oblasti, priniesli zaostalým národom dobrú vyššiu materiálnu kultúru, zachránili mnohé literárne poklady antickej klasiky a cirkevných otcov pred zničením, ktoré so sebou prinášala invázia barbarov. Benediktíni sa stali jednými z najväčších vychovávateľov Západu.¹⁷ Stálym prvkom pôsobenia kláštorov je starostlivosť o chudobných, chorých a pocestných.

Nie je známy presný dátum príchodu benediktínov na Slovensko, ale tento rád tu zapustil hlboké korene a zanechal bohaté dedičstvo. Na Sloven-

14 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Kresťanský starovek*. Bratislava : Aloisianum, 1996, s. 292.

15 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Kresťanský starovek*, s. 293.

16 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Kresťanský starovek*, s. 295.

17 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Kresťanský starovek*, s. 299.

sku bolo dvanásť veľkých samostatných kláštorov a päť menších závislých kláštorov. Najstaršie bolo Opátstvo sv. Hypolita na Zobore pri Nitre. Ďalšie boli na Skalke pri Trenčíne, v Hronskom Svätom Beňadiku, Pohraniciach, v Klíži, v Rimavských Janovciach, v Ludaniciach pri Topolčanoch, v Hrabkove na Spiši, vo Svätom Kríži nad Hronom a v Štôle pod Tatrami. V stredoveku sa benediktíni usadili aj v Trnave, neskôr v Modre a v Komárne. Svojou činnosťou poznačili prakticky celé územie dnešného Slovenska.¹⁸

Raný stredovek priniesol kláštorom mnohé donácie, čo spôsobilo úpadok mníšskeho života. Vo vrcholnom stredoveku dochádza k významnému obrodnému hnutiu vďaka reforme z francúzskeho Cluny a nemeckého Hirschau. Vznikajú aj nové nemocničné rády. Nemocničný rád sv. Antona (antoniti) bol združením laických bratov, ktoré založil v roku 1095 v Ts. Didier francúzsky laik Gaston so svojím synom Guérinom. V roku 1297 sa rád pretvoril na kongregáciu rehoľných kanonikov a veľmi sa rozšíril najmä v západnej Európe a v Nemecku. V roku 1198 založil sv. Ján z Mathy trinitárov (Ordo ss. Trinitatis de redemptione captivorum). Tento rád si osvojil augustiniánsku regulu v jej prísnejšej forme. Predovšetkým sa venoval vyslobodzovaniu väzňov a kresťanských otrokov zo saracénskeho panstva a chorým. Rád mal svoje hlavné sídla vo Francúzsku a v Španielsku, rozšíril sa však aj do strednej Európy a pôsobil i v Bratislave.¹⁹

Nemôžeme, ani nechceme na tomto mieste podať vyčerpávajúci prehľad komunít zasväteného života, ktoré vyvíjali a vyvíjajú charitatívnu a sociálnu prácu v priebehu kresťanských dejín. Uvedieme aspoň niektoré významnejšie, ktoré významne pôsobili aj na území Slovenska. Predovšetkým už od stredoveku je dobre historicky doložené pôsobenie benediktínov. Neskôr prichádzajú novšie rády, najmä františkáni, ktorí sa venujú nielen ohlasovaniu Božieho slova a pastorácii, ale aj službe chudobným.

Je zaujímavé, že napriek tomu, že Štvrtý ekumenický lateránsky koncil v roku 1215 a Lyonský koncil v roku 1274 zakázali zakladanie nových rádov, práve v tomto období vznikli dva veľké rády františkánov a dominikánov. To dosvedčuje živosť apoštolského prúdenia, ktoré zodpovedalo potrebám tých čias. Ich osobitným prínosom je, že popri rozvinutí pastoračnej činnosti, najmä kázaním a svedčaním, pozývali k plnšiemu kresťanskému životu aj veriacich laikov. Pri oboch rádoch vznikajú tretie rády pre kresťanov, ktorí žijú vo svete, v rodine a venujú sa svojim každodenným povinnostiam. Tretí rád sa pričleňuje k prvému a druhému rádu, totiž k mužskej a ženskej vetve. Tretí rád mal svoj model v laických bratstvách, ktoré vznikli už na konci 11. storočia a spájali sa s benediktínmi a s inými rádmami, alebo vznikali zo združení. Tretí rád má svoj pôvod vo svojej definitívnej forme u sv. Františka z Assisi, ktorý sa pokúsil vytvoriť náhradu kláštorného života pre mužov a ženy v manželstve, pre ktorých vstup do kláštora nebol možný. Zostávali vo svete, udržiavali si svoju rodinu, majetok i zamestnanie, ale zaväzo-

18 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Cirkevné dejiny Slovenska I*. Bratislava : TF TU, 2001, s. 47–50.

19 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Stredovek*. Bratislava : Aloisium, 1997, s. 202.

vali sa na svojej životnej ceste dodržiavať určité pravidlá pod vedením prvého rádu. Zaväzovali sa najmä k určitým pravidelným modlitbám, kajúcim skutkom a prejavom lásky k blížnemu. Stali sa tak širiteľmi duchovnej obrody a charity.²⁰ Prví františkáni prišli na Slovensko, do Bratislavy, z Nemecka v roku 1228. V roku 1240 založili ďalší kláštor v Trnave. V neistom období tatárskych nájazdov mnohí podstúpili mučenícku smrť. Po odchode Tatárov založili ďalšie kláštory v Nitre a neskôr v Okoličnom na Liptove.²¹

V roku 1215 založil sv. Dominik v Toulouse pre miestnu diecézu spoločnosť kazateľov, ktorí – pripravení hlbokým teologickým vzdelaním a praktickou askézou – sa mali venovať zdraviu duší predovšetkým prostredníctvom „svätého kázania“, totiž vyučovať jednoduchý ľud pravdám viery, a obraňovať Cirkev proti heréze. Osobitne významná pri založení rádu je jasnosť, s ktorou boli formulované jeho ciele. Originalita dominikánov je predovšetkým v ich hlavnom ciele – v šírení Božieho slova, čo bolo čosi úplne nové.²²

Rehoľní kňazi sv. Pavla (pavlíni), ktorých založil v roku 1530 v Miláne sv. Anton Maria Zaccaria, sa venujú pastorácii, pomoci chorým a výchove mládeže, najmä výchove sirôt. Ešte významnejší je rád uršulínok, ktorý založila v roku 1544 sv. Angela Merici z Dosenzana najprv ako nábožné združenie typu terciárov, ktoré sa venovalo starostlivosti o chorých a výchove mladých dievčat. V tom období, v roku 1540, zakladá sv. Ján z Boha rád milosrdných bratov. Je to najvýznamnejší rád, ktorý sa venuje službe chorým v nemocniciach. Sv. Peter Kalazanský založil v roku 1597 rehoľu piaristov (Patres piarum scholarum), ktorá sa venuje vyučovaniu náboženstva a výchove chudobných chlapcov. Podobné zameranie medzi dievčenskou mládežou má inštitút „sestier de Notre Dame“, ktorý založil sv. Peter Fourier v roku 1598.²³

Ako uvádza Juraj Dolinský SJ, sv. Vincent de Paul (1581 – 1660) „je skutočným zázrakom lásky k blížnemu. Po svetáckom živote, obrátený Berullom a duchovne ovplyvnený Františkom Saleským, viedol od roku 1617 život prísneho sebazapierania v službe blížnym, ako misionár v mestách a na vidieku, ako duchovný pastier galejníkov a organizátor charitatívnej práce pre siroty a najdúchov, pre chudobných a chorých, ale i morálnej pomoci pre morálne padnuté ženy. V roku 1625 založil v Paríži kongregáciu rehoľných klerikov pre ľudové misie, ktorých nazývali lazaristi podľa kolégia sv. Lazára, ktoré im bolo pridele-
né“²⁴. Tento apoštol lásky podnietil v spolupráci so šľachetnou vdovou sv. Lujzou Le Gras de Marillac vznik nábožného ženského spoločenstva dcér kresťanskej lásky alebo vincentiek. Svätá stolica ich schválila v roku 1668. Postupne sa rozšírili do celého sveta, vykonávali významnú charitatívnu prácu medzi chorými a chudobnými. Horlivé rozhodnutie dať do sveta Bohu zasvätené panny prinieslo vynikajúce výsledky. Paralelnou kongregáciou boli sestry sv. Karla

20 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Stredovek*, s. 256–257.

21 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Cirkevné dejiny Slovenska I*, s. 67–68.

22 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Stredovek*, s. 262–263.

23 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Obdobie reforiem*. Bratislava : Aloisianum, 1995, s. 199–202.

24 DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Obdobie reforiem*, s. 203.

Boromejského alebo boromejky, ktoré vznikli v Nancy v roku 1625 a rozšírili sa aj v Nemecku.²⁵

Je faktom, že od vzniku Spoločnosti Ježišovej v roku 1540 sa jezuiti venovali s veľkou energiou oblasti, ktorá im bola zverená v starostlivosti o duše – v ľudových misiách, v charitatívnej práci, vo výchove a vo vyučovaní mládeže, a v nie poslednom rade aj štúdiu teologických vied. Viacerí z nich sa v misiách venovali sociálnej a charitatívnej práci medzi otrokmi, napríklad sv. Peter Klaver.²⁶

Zaujímavá je Dolinského charakteristika ťažkého obdobia dejín Cirkvi od Francúzskej revolúcie do polovice 19. storočia: „Od polovice storočia dosiahnutý pokrok v prírodných vedách a v technike, prekvapujúci nárast obchodu s relatívnymi následkami v medzinárodnom ekonomickom živote vytvorili v modernom svete všetko možné, len nie prajné podmienky pre Cirkev a kresťanstvo. Akokoľvek imponujúce boli dosiahnuté výsledky v kultúre a v pozemskom blahobyte, je nemožné nevšimnúť si znepokojujúci úpadok kresťanského sociálneho ducha, spôsobeného liberalizmom, pozitivizmom, materializmom a monizmom, ako aj socializmom a komunizmom medzinárodného typu. Do očí antiklerikálnemu a protikresťanskému výsmechu zažiarila o to jasnejšie jednota Katolíckej cirkvi, vyjadrená v spoločnej viere, v dôverujúcom vzťahu medzi pastierom a stádom, v nezničiteľnej úcte k Cirkvi a k pápežstvu a v horlivosti charitatívnych diel.“²⁷ Ani vonkajšie a vnútorné otrasy nemôžu obráť Cirkev o jej podstatnú črtu, ktorou je činnosť kresťanská láska, čo sa prejavuje mnohorakými formami v charite. Možno konštatovať, že 19. storočie zaznamenalo mimoriadne veľký rozkvet ženských rehoľných spoločenstiev, ktoré vznikli s cieľom rozvíjať charitatívnu prácu, vyučovať v školách, venovať sa rozličným formám apoštolátu. Ich činnosť sa rozšírila do mnohých krajín a viaceré sa obmedzovali na určité regióny.²⁸

Je vhodné pripomenúť, že korene mnohých bied siahajú k nemiernemu užívaniu alkoholických nápojov. Tento problém bol mimoriadne evidentný už v 19. storočí. Vidiecky slovenský ľud sa nachádzal vo veľkej hmotnej núdzi a kultúrnej biede. Chudobný vidiecky ľud podnecovaný krčmármi sa čoraz viac poddával alkoholu. Priekopníkom boja proti alkoholizmu sa stal Štefan Závodník, ktorý zakladal spolky striedlivosti. Jeho príklad nasledovali mnohí diecézni kňazi po celom Slovensku. Napokon v roku 1847 sa vo Veselom pri Piešťanoch uskutočnil prvý kongres zakladateľov spolkov striedlivosti, na ktorom sa zúčastnili aj významní predstavitelia slovenských evanjelikov Ľudovít Štúr, Michal Miloslav Hodža a Jozef Miloslav Hurban. V tom čase už existovalo asi 500 spolkov striedlivosti. Uvedomovali si, že ohlasovanie evanjelia nemôže byť izolované od sociálnej a charitatívnej práce.²⁹

25 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Obdobie reforiem*, s. 203.

26 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Obdobie reforiem*, s. 207.

27 DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Novovek*. Bratislava : Aloisianum, 1997, s. 76–77.

28 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Novovek*, s. 144–145.

29 Porov. DOLINSKÝ, J.: *Cirkevné dejiny Slovenska II*. Bratislava : TF TU, 2002, s. 33–35.

Mohli by sme takto pokračovať ďalej, ale to stačí na ilustrovanie skutočnosti, že kresťanské ohlasovanie si nepretržite uchováva svoju kontinuitu v spojení ohlasovania viery a služby lásky, ako to Kristus prikázal učeníkom pri poslednej večeri: „Chápete, čo som vám urobil? Vy ma oslovujete: »Učiteľ« a: »Pane« a dobre hovoríte, lebo to som. Keď som teda ja, Pán a Učiteľ, umyl nohy vám, aj vy si máte jeden druhému nohy umývať. Dal som vám príklad, aby ste aj vy robili, ako som ja urobil vám.“ (Jn 13,12-14)

4. Obnova trvalého diakonátu v Katolíckej cirkvi

Druhý vatikánsky koncil priniesol obnovu trvalého diakonátu. Vo vieroúčnej konštitúcii *Lumen gentium* čítame: „Na nižšom stupni hierarchie sú diakoni, na ktorých sa vkladajú ruky »nie na kňazstvo, ale na službu«. Posilnení sviatostnou milosťou, slúžia Božiemu ľudu v spoločenstve s biskupom a jeho presbytériom pri slávení Božích tajomstiev, kázaní Božieho slova a pri skutkoch lásky. Úlohou diakona je – podľa toho, ako mu to určí zodpovedná cirkevná vrchnosť – slávnostným spôsobom vysluhovať krst, uchovávať a rozdávať Eucharistiu, asistovať v mene Cirkvi pri uzavieraní manželstva a požehnať ho, prinášať zomierajúcim sväté prijímanie (viatikum), čítať veriacim Sväté písmo, vzdelávať a povzbudzovať ľud, viesť pobožnosti a modlitby veriacich, vysluhovať sväteniny, konať smútočné a pohrebné obrady. Diakoni, ktorí sa venujú charitatívnym a administratívnym povinnostiam, pamätajú na slová blahoslaveného Polykarpa: »Nech sú milosrdní, pracovití, kráčajúci v pravde Pána, ktorý sa stal sluhom všetkých.« Keďže však tieto, pre život Cirkvi prepotrebné, úlohy sa vo viacerých krajinách môžu iba ťažko plniť podľa súčasnej disciplíny latinskej Cirkvi, bude sa môcť diakonát obnoviť ako osobitný a trvalý stupeň hierarchie. Patrí do pôsobnosti kompetentných územných biskupských konferencií rozličného druhu so schválením pápeža rozhodnúť, či a kde je pre pastoračnú činnosť vhodné ustanoviť takýchto diakonov. So súhlasom rímskeho veľkňaza možno tento diakonát udeliť mužom zrelého veku, a to aj žijúcim v manželstve, a takisto vhodným mladíkom, pre ktorých však musí zostať v platnosti zákon celibátu.“³⁰ Trvalým diakonom sa opäť zveruje nielen liturgická služba, ale aj charitatívna a sociálna práca, ako i služba ohlasovania, najmä katechéza.

Dôležité v tejto súvislosti je aj znenie 529. kánonu *Kódexu kánonického práva*: „Farár, aby horlivo vykonával úrad pastiera, sa má usilovať poznať veriacich, zverených do jeho starostlivosti; preto má navštevovať rodiny, mať účasť na starostiach, súženiach a najmä na žiaľoch veriacich a v Pánovi ich posilňovať, ako aj múdro naprávať, keď v niečom pochybili; chorým, predovšetkým umierajúcim, má pomáhať súcitnou láskou, starostlivo ich posilňovať sviatos-

30 *Lumen gentium*, č. 29. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I : Konštitúcie*. Trnava : SSV, 1993.

ťami a odporúčať ich duše Bohu; s osobitnou pozornosťou sa má ujímať chudobných, utrápených, osamelých, vyhnaných z vlasti a tých, na ktorých doliehajú osobitné trápenia; má sa aj vynasnažovať, aby manželia a rodičia mali podporu pri plnení svojich povinností, a v rodine má podporovať vzrast kresťanského života. Farár má uznávať a napomáhať vlastný diel, ktorý majú v poslaní Cirkvi laickí veriaci, podporujúc ich združenia s náboženskými cieľmi. Má spolupracovať so svojim biskupom a s presbytériom diecézy a vynasnažovať sa, aby sa veriaci starali o farské spoločenstvo, aby sa cítili členmi tak diecézy, ako aj celej Cirkvi a aby sa na dielach, ktoré toto spoločenstvo majú napomáhať, zúčastňovali alebo ich podporovali.“³¹ Dáva tušiť, že tieto úlohy, ktoré sa vyžadujú od farára, najmä vo väčších farnostiach, nemôže uskutočniť sám farár, ale potrebuje si pribrať na pomoc dostatok kvalifikovaných spolupracovníkov. Na zabezpečenie charitatívnej a sociálnej služby sa ako ideálny spolupracovník osvedčuje trvalý diakon, ktorý je vysvätený na službu.

V období po koncile bol na mnohých miestach diakon chápaný ako akýsi náhradník kňaza. Predovšetkým išlo o jeho liturgické funkcie a katechézu. Toto klerikálne zameranie diakonátu bolo v mnohých miestnych cirkvách kritizované ako nezodpovedajúce pôvodnej podobe diakonátu.³²

Čoraz častejšie sa v správach o požiadavkách na pôsobenie diakonov objavuje dôraz na to, aby ťažiskom ich pôsobenia bola sociálna a charitatívna angažovanosť. V západnej Európe a v Spojených štátoch amerických získaval začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia tento profil diakona čoraz väčší význam. Takto je diakon spojený so sociálnou a charitatívnou činnosťou vo farnosti. Zdôrazňuje sa, že pohľad na životnú situáciu ľudí a situáciu viery vo farnosti ukazuje, že liturgia je ako pomoc pre život prístupná iba časti farníkov, mnohí o ňu ani neprejavujú záujem. Znamená to, že dnes je opäť potrebné, aby na prvom mieste bolo ohlasovanie viery skutkami lásky a na ne aby nadväzovalo ohlasovanie viery slovom. Diakon má teda pôsobiť misijne vo farnosti aj navonok ako služobník miestnych chudobných, ako staviteľ mostov v hospicovom hnutí, alebo spolupracovník pastoračnej služby v nemocniciach. V minulosti sa sociálna služba delegovala charite a určitým spôsobom sa vyčlenila zo života farských spoločenstiev, dnes možno badať návrat farskej charity. Ukazuje sa, že farnosti v desocializovanom prostredí sa musia budovať na láske k blížnemu.³³

Napokon uvedieme postreh zo štúdie Petry Skálovej, publikovanej v druhom čísle *Teologických textov* z roku 2008, v ktorej poukazuje na meniaci sa pohľad na diakonát v súčasnej Cirkvi z pohľadu trvalých diakonov. „J. Wilson navázal na dosud existujúci napätí medzi ideálnym obrazem jáhna a skutočností v mnoha farnostech v USA, kedyž referoval o posunu ťžišťe v teológii diakonátu v této zemi. Citoval kardinála Mahoneye, který vyzýval kněze

31 *Kódex kánonického práva*. Trnava : SSV, 1996, kán. 529.

32 Porov. SKÁLOVÁ, P.: Měníci sa obraz jáhna : Důrazy a tendence v teológii a praxi diakonátu. In: *Teologické texty*, 2008, č. 2, s. 96.

33 Porov. SKÁLOVÁ, P.: Měníci sa obraz jáhna : Důrazy a tendence v teológii a praxi diakonátu. In: *Teologické texty*, 2008, č. 2, s. 97.

své diecéze: »Žádám vás, abyste úřadu jáhna nepřipisovali žádné kompetence, které mu nepřísluší. Jáhen je ten, kdo upozorňuje biskupa nebo kněze a pastorační spolupracovníky, ba i celou farnost, na svízele lidí, nejen těch, kdo žijí ve farnosti, *ale i mimo ni*. Jáhen by měl být svobodný k tomu, aby se zabýval nouzí a potřebami chudých, bezprávných, nezaměstnaných a nemocných. (...) Měl by být dobře připraven, aby vystupoval jako zastávce sociální spravedlnosti ve farnosti a na pracovištích.« Wilson ukázal na konflikt mezi potrebami farnosti a sociální nouzí v ní a mimo ni. Úřad jáhna se v USA dosud podstatně neliší od úřadu kněze.³⁴ O diakonáte platí, že je to prvý stupeň kňazstva a môže byť uplatňovaný iba na základe platnej jurisdikcie. To znamená, že diakon nemôže sláviť eucharistiu, vysluhovať sviatosť zmierenia atď., môže však slávnostne vysluhovať sviatosť krstu, asistovať pri uzatváraní manželstva a konať pastoračné návštevy chorých. Jeho činnosť však nemá mať ťažisko v liturgickom a sviatostnom živote Cirkvi, ale má mať na starosti predovšetkým charitatívne diela Cirkvi a jej sociálnu prácu v prospech všetkých ľudí z poverenia biskupa.

5. Záver

Zavedenie trvalého diakonátu v jednotlivých miestnych cirkvách je dlhodobý proces. Súvisí aj so samotnou teológiou diakonátu a obrazom diakona, ktorý vytvorí. V prípade akútneho nedostatku kňazov sa osvedčilo ako vhodné chápanie diakona ako náhradníka kňaza, čo nezodpovedá v plnej miere pohľadu Koncilu. Na druhej strane tam, kde je relatívny dostatok kňazov, vedie toto chápanie k predstave, že trvalí diakoni nie sú potrební. Pri hlbšej reflexii nad službou samotného Ježiša Krista apoštolom, ktorú vykonal pri poslednej večeri tým, že im umyl nohy, a o ustavičnej potrebe charitatívnej a sociálnej práce sa otvára priestor pre činnosť trvalých diakonov ako duchovných vedúcich charitatívnych diel miestnej cirkvi. Znamená to, že je potrebná ich osobitná formácia nielen pre ohlasovanie Slova, liturgickú službu, ale aj pre sociálnu a charitatívnu službu, ktorá môže priniesť obrodu činorodej kresťanskej lásky vo farských spoločenstvách a v celej miestnej cirkvi. Na druhej strane to znamená tiež potrebu vdýchnuť súčasnej modernej profesionálnej sociálnej a charitatívnej práci jej pôvodného ducha, z ktorého sa zrodila.

Napokon je dobré pripomenúť slová Benedikta XVI. z encykliky *Deus caritas est*: „Láska je zadarmo – nekoná sa na dosiahnutie iných cieľov. To však neznamená, že by charitatívna činnosť mala takpovediac nechať bokom Boha a Krista. V hre je vždy celý človek. Často je práve neprítomnosť Boha najhlbším dôvodom utrpenia. Kto koná charitu v mene Cirkvi, nikdy sa nebude snažiť vnucovať iným vieru Cirkvi. Vie, že láska vo svojej čistote a v sebadarovaní je najlepším svedectvom o Bohu, v ktorého veríme a ktorý nás podnecuje do lás-

34 SKÁLOVÁ, P.: Měníci sa obraz jáhna : Důrazy a tendence v teologii a praxi diakonátu. In: *Teologické texty*, 2008, č. 2, s. 97.

ky. Kresťan vie rozoznať, kedy je čas hovoriť o Bohu a kedy je lepšie o ňom mlčať a nechať hovoriť len lásku. Vie, že Boh je láska (porov. 1 Jn 4,8) a sprítomňuje sa práve vo chvíľach, keď sa nerobí nič iné, len miluje. Kresťan vie – aby sme sa vrátili k pôvodnej otázke –, že hanobenie lásky je hanobením Boha i človeka, je pokusom odstrániť Boha. V dôsledku toho najlepšia obrana Boha i človeka spočíva práve v láske. Úlohou charitatívnych organizácií Cirkvi je posilňovať toto vedomie vo svojich členoch, aby sa prostredníctvom ich konania – prostredníctvom svojho hovorenia, mlčania, príkladu – stali dôveryhodnými svedkami Krista.³⁵

Použitá literatúra

- BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est : Encyklika o kresťanskej láske*. Trnava : SSV, 2006.
- Dokumenty druhého vatikánskeho koncilu I : Konštitúcie*. Trnava : SSV, 1993.
- Kódex kánonického práva*. Trnava : SSV, 1996.
- DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Obdobie reforiem*. Bratislava : Aloisianum, 1995.
- DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Kresťanský starovek*. Bratislava : Aloisianum, 1996.
- DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Stredovek*. Bratislava : Aloisianum, 1997.
- DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi : Novovek*. Bratislava : Aloisianum, 1997.
- DOLINSKÝ, J.: *Cirkevné dejiny Slovenska I*. Bratislava : TF TU, 2001.
- DOLINSKÝ, J.: *Cirkevné dejiny Slovenska II*. Bratislava : TF TU, 2002.
- KRAPKA, E.: *Mysteria Regni Dei : Tajomstvá Božieho kráľovstva nazerané v Duchovných cvičeniach svätého Ignáca*. Trnava : Dobrá kniha, 1999.
- LÖSER, W.: Diakon. In: BEINERT, W.: *Slovník katolíckej dogmatiky*. Olomouc : MCM, 1994.
- ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom 1*. Cambridge (Kanada) : Dobrá kniha, 1981.
- ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom 2*. Cambridge (Kanada) : Dobrá kniha, 1982.
- ONDRUŠ, R.: *Blízki Bohu i ľuďom 3*. Cambridge (Kanada) : Dobrá kniha, 1984.
- PRUŽINEC, T.: *Teológia diakonátu a jej ekumenický rozsah : Obsah ministeria diakonov v perspektíve vzájomného uznania ministerií*. Dizertačná práca. Bratislava : TF TU, 2004.
- Slovník biblickej teológie*. Ed. Xavier Léon-Dufour. Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1990.
- SKÁLOVÁ, P.: Měníci sa obraz jáhna : Důrazy a tendence v teologii a praxi diakonátu. In: *Teologické texty*, 2008, č. 2.

prof. ThDr. Ladislav Csontos SJ, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
e-mail: ladislav.csontos@tftu.sk